

НА СЛУЖБІ МЕЛЬПОМЕНИ І ТАЛІЇ: УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКІ
ТЕАТРАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ (остання третина ХІХ – початок ХХ ст.)

В статті на основі багатого фактичного матеріалу розглянуті різні форми взаємин між українськими і чеськими театральними митцями. Простежується рівень поінформованості чеської та української громадськості про театральні новинки один одного. Розкриті значення взаємних контактів на етапі завершення формування національних культур. Ключові слова: культурні взаємозв'язки, національна культура, театральне мистецтво, професійний та аматорський театри.

Замість вступу. Живемо в непростий час, перемін, переосмислення минувшини, час, коли реальність змінюється блискавично, несучи сум'яття, неспокій, невпевненість, буває апатію, іноді безпорадність і безпомічність. Ти ніби і зріла людина зі своїми принципами, світобаченням, що вже сама багато пережила, але шукаєш опори, співбесідника у важкі часи, якщо хочете авторитета. Я, ми маємо такого. Ювіляр – мій Викладач («препод» моєї студентської юності), якого знаю з 1977 р. Написала з великої літери, бо його лекції для мене жовторотого першокурсника (так нас – первачків, доки ми не здали першу сесію, а це були два іспити у Михайла Петровича з історії первісного суспільства і етнографії, називали старшокурсники) були одкровенням. Цей красивий мужчина з примруженими синіми очима, легким невловимим усміхом вразив нас ерудицію, вмінням донести матеріал, відсутністю менторства. Лекції були захоплюючі. Траплялося, що пів-пари, тоді ще доцент Тиводар, відводив на відповіді на наші запитання. Стільки з нами жоден із викладачів, яких ми вважали мало не небожителями, не розмовляв. Іспит мій курс здав з однією, чи двома трійками. Виник скандал, бо стипендій було тільки 25 на нас 50 студентів. Семестр прожили з уполовиненими засобами, щоб нікого не ущемити.

Грошей не вистачало, але гордість нас розпирала – так здати у Тиводара – це щось! Наступна зустріч відбулася уже на 5 курсі на педагогічній практиці, керівником якої був Михайло Петрович. І знову підтримка, поради, довгі розмови в учительській ужгородської СШ № 2. Тепер – це 20 років спільної праці на кафедрі. Скільки пережито, скільки переговорено, через які доленосні події довелося перейти. За всі ці роки жодного зриву, гніву, підвищених тонів. Часто твої хвили-емоції м'яко розбивалися у незворушну скелю спокою, внутрішньої впевненості, що все буде добре, професора. Це людина щоденної копіткої праці, вірна своєму покликанню, своїм принципам. Такі люди мусять бути на твоєму шляху. Їх називають знаковими. Ми і пишемо, зазвичай саме про таких людей (якщо не йдеться про «безмолвующее большинство» за А.Гуревичем).

Цю статтю мені хотілося присвятити копіткій мистецькій праці служителів театральної сцени, що своєю часто звитягою не тільки творили національний театр своїх народів, але по мірі сил працювали для їх взаєморозуміння і зближення. Йдеться про останню третину XIX – початок XX ст., на який припало завершення формування національного театру як чехів так і українців. Аксиоматичними стали твердження, що інтегративні функції культури найяскравіше проявляються у генетично близьких народів, якими, власне, і є слов'яни. Їм була притаманна мовна, духовна, культурна спорідненість, територіальна близькість, спільність історичної долі як недержавних народів. Звідси випливала подібність завдань, які стояли перед ними у боротьбі за збереження і розвиток національної культури. Зв'язок із слов'янством мав величезне значення і для чеської, і для української культури. Живими були ідеї слов'янської єдності, які сприймалася через призму творення своєї самобутньої культури, проходячи, якщо так можна сказати через апробацію у слов'янському світі. Якщо говорити про українську культуру, то саме через слов'ян вона утверджувалася у Європі. Як національна професійна вона «могла розвиватися тільки за умов синтезу світового досвіду, тобто участі у

творенні світової - і на рівні світової - культури з належним сприйняттям чужого і віддачею свого» [2,с.45]. У загальноукраїнському культурному процесі, у якому були тісно переплетені Схід і Захід, коли «галицькі часописи і видавництва, галицькі культурні та політичні організації ставали базою для діяльності східноукраїнських учених, письменників, театральних і музичних діячів...а постійна присутність східних українців у культурному житті Галичини була потужним стимулом для подолання «рутенства» як елементу вузькодумного, реакційного» [18,с.447-448], осягнення культурних надбань інших народів мало порятувати українську культуру від загрози провінційності і національної обмеженості.

«Стартові умови», в яких здійснювалося будівництво національної культури взагалі і театального мистецтва зокрема для чеського та українського народів, були не однакові. В організаційному плані більше досягнень мали чехи, що добивалися рівноправності, мали традиції громадського та державного життя, добре структуроване суспільство. Тому їх досвід був такий привабливий і повчальний для представників української мистецької еліти та громадськості.

Чеському театру належала особлива роль у національному відродженні, у формуванні національної культури. Саме сцена стала тією політичною трибуною звідки лунали національно-патріотичні лозунги передових кіл чеської громадськості в роки «весни народів», в період бахівської реакції. Саме з боротьбою за відкриття чеського національного театру були пов'язані найбільші національні політичні маніфестації чехів другої половини XIX ст. [16,с.143]. Значними, європейського рівня, були досягнення чеського театру в творчому і професіональному плані. Познайти з ними представники української сторони змогли, перебуваючи в Празі на святах, з нагоди відкриття чеського театру (1868, 1881, 1883 рр.), чеській етнографічній 1891 р. та народно-господарській 1895 р. виставках, в культурних програмах яких були широко представлені творчі здобутки чеського театру. Представники української громадськості

стали свідками і першого «абсолютного успіху чеської культури за кордоном», що мав місце на Міжнародному фестивалі музики і театру у Відні весною-літом 1892 р. Тріумфальні виступи чеських акторів, що представляли чеську драму і оперу, стали найяскравішою подією міжнародного конкурсу [9, с.344].

В 60-80-х рр. XIX ст. українсько-чеські театральні зв'язки у великій мірі розвивалися під впливом руху чеського народу за відкриття національного театру, що отримав назву “Народ собі”.

Передова українська громадськість широко співчувала боротьбі чехів. Були випадки, коли її представники приймали участь у зборі коштів для будівництва театру. Так, наприклад, українські студенти Віденського університету разом з іншими студентами слов'янами організовували благодійні концерти, кошти від яких поступали у фонд будівництва чеського театру [24, с.189]. Пожертви вносили і окремі діячі культури, як, наприклад, професор Київського університету О.Котляревський [17, л.11].

Представники української громадськості, особливо Галичини, приймали безпосередню участь у чисельних заходах, пов'язаних із будівництвом чеської національної сцени. Таким було свято закладання першого каменю під будівлю національного театру, що відбулося у травневі дні 1868 р. Ці події, перебування в Празі української делегації детально висвітлювалися українською пресою [18, 21]. З вітальними телеграмами до чехів звернулися українські культурно-просвітницькі організації, громадськість Перемишля, Дрогобича, Бережан, Станіслава, Коломиї, Тернополя, Чернівців та ін. [23, с.98-106]. Це свято відмічалось і у Львові, де 15 травня чехами та українцями був влаштований урочитий вечір, про що сповіщала читачів газета “Правда” [20].

З великою радістю в Україні зустріли звістку про відкриття Національного театру в Празі в 1883 р. Газети докладно сповіщали про підготовку і проведення святкувань [4]. На адресу організаторів торжеств з України було надіслано 20 телеграм [4]. В Прагу прибула делегація зі

Львова в складі А.Добрянського, І.Шараневича, Ю.Романчука. Останній в своєму виступі вказав, що українці черпають для себе у боротьбі чехів “науку, втіху і надію” [23, с.106].

І дійсно, героїчна компанія збору коштів чеськими патріотами для будівництва театру, служила прикладом для української громадськості. В її середовищі уже з початку 60-х рр. XIX ст. лунали голоси про необхідність власними силами і засобами, як це роблять чехи, спорудити український театр [22, 1862, № 21, с.84]. На приклад Праги вказувалося і в лютневому 1905 р. зверненні Комітету по збору коштів на будівництво театру, що діяв у Львові [35].

Слід відмітити, що прагнення українців спорудити власну стаціонарну сцену із розумінням були зустрінуті в Чехії. Про це свідчать багаточисельні статті в чеській періодиці, наприклад, повідомлення про виникненню Товариства Котляревського у Львові, що переслідував мету зібрати кошти для спорудження українського театру [30]. Проблема української сцени була надзвичайно актуальною, бо професійний український театр, створений силами “Театрального відділу “Руської бесіди” діяв ще з 1864 р. Про його діяльність, здобутки чехи мали можливість познайомитися, дякуючи статті Ф.Ржегоржа “Vznik a rozvoj maloruskeho divadla”, що була скороченим варіантом статті І.Франка “Руський театр у Галичині” [37, s.10-15].

Чеська періодика у великій мірі сприяла розповсюдженню відомостей у середовищі чеської громадськості про театральне життя українського народу. Особливо часто подібні матеріали з`являлися на сторінках журналу “Slovansky prehled”, який з 1898 р. видавав А.Черні. Вони мали найрізноманітніший характер: від повідомлень про появу нових аматорських театральних колективів, висвітлення театального життя Чернігова і Харкова, до розповідей про гастрольні поїздки театру корифеїв [36]. Ф.Ржегорж - автор статті про трупу М.Кропивницького, М.Саксаганського, М.Садовського при участі М.Заньковецької,

рекомендував запросити її в Прагу. Він був упевнений, що чеський глядач порозумів і полюбив би їх мистецтво [36, s.19]. На жаль здійснення подібної гастрольної поїздки в той час в силу цілого ряду причин було малоімовірним.

Свідченням розвитку українсько-чеських театральних зв'язків була постановка на чеській сцені вистав з життя українського народу. До української тематики неодноразово звертався в своїй творчості відомий чеський письменник і політичний діяч Й.Фріч. Ще в 60-ті рр. на сцені Тимчасового театру в Празі з успіхом ішла його драма “Тарас Бульба”, написана по мотивам однойменної повісті М.Гоголя. Тоді ж, на початку 60-х рр. Й.Фріч закінчив роботу над другою драмою з історії України “Мазепа”. Прем'єра спектаклю відбулася 31 липня 1874 р. в Градчанах [47]. За свідченням сучасних дослідників п'єса вийшла нерівною в художньому плані. Автору не завжди вдавалося узгодити, урівноважити фактичну історичну основу із художнім вимислом [45, s.92-112]. Все ж цей твір займає важливе місце у творчості Фріча, а його постановка на чеській сцені сприяла знайомству чехів із складною трагічною історією українського народу.

Яскравим свідченням чесько-українських театральних зв'язків є переклад і постановка на чеській сцені кращого драматичного твору І.Франка “Украдене щастя”. В середовищі чеських культурних діячів існував постійний інтерес до творчості видатного українського письменника. Його прозові та поетичні твори були добре відомими в Чехії. Переклад драми був здійснений Я.Розводою та Ф.Главачеком. В середині 90-х рр. автори перекладу здали п'єсу в Національний театр, але через значну кількість лексичних та синтаксичних українізмів і полонізмів вона не була поставлена відразу [10, с.548]. Після доопрацювання тексту постановка п'єси “Украдене щастя” була здійснена силами театру Індржикува Градца в 1900 р. та “Піштекового” театру у Празі в 1907 р. [13, с.90].

Після появи чеського перекладу п'єси поетеса К.Заграднікова-Крапкова написала лібретто, а композитор Амброс музику однойменної опери, постановку якої також здійснювали чеські театри впродовж декількох років [3, с.175]. Пізніше дуети і арії з опери часто виконувалися як окремі концертні номери в ювілеї та річниці смерті великого сина українського народу, що відзначалися в Чехії.

Своєрідною відповіддю на постановку “Украденого щастя” в Чехії стала поява на українській сцені п'єси чеських драматургів братів А. та В.Мрштіків “Marisa” (“Марійка”), яку сучасники порівнювали з драмою І.Франка [33, с.612]. Ця психологічна драма користувалася незмінною популярністю в Чехії з дня своєї прем'єри 9 травня 1894 р. Її постановка силами українського театру товариства “Руська бесіда” у Львові була цілком закономірним явищем. Це пов'язано з тим, що керівництво і товариства і театру прагнули пропагувати кращі зразки зарубіжної оригінальної чи перевідної драми, опери і оперети. Прем'єра спектаклю відбулася 11 жовтня 1908 р. в Коломиї під час гастролей [31, од.зб.36, арк.86]. До жовтня 1909 р. театр здійснив 13 постановок драми в багатьох містах Галичини [31, од.зб. 140, арк.. 1-1(зв)]. Українська громадськість з інтересом зустріла нову роботу театру. Спектакль знайомив глядача із високими зразками сучасної чеської драматургії. Окрім того він мав і пізнавальне значення. Як відмітив у своєму звіті про постановку “Марійки” в Стрії 22 листопада 1908 р. член артистичної комісії від “Руської бесіди” М.Дрималик, спектакль давав можливість “пізнати життя сільських чехів, їх звичаї” [31, од.зб.37, арк.4, 32, 32 (зв)., 33, 43 (зв)., 64, 64 (зв)., 65, 110, 110 (зв)., 111 (зв)].

Про популярність спектаклю в українського глядача свідчить його довге сценічне життя. “Марійка” – єдиний із відомих нам чеських драматичних творів, що був поставлений на українській професійній сцені в останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Все ж український театр, що мав музичний характер, реалізував ще одну постановку чеського автора. Це

була легендарна опера класика чеського музичного мистецтва Б.Сметани “Продана наречена”.

Опера становила чи не найкращий твір у творчому доробку композитора. У ній з найбільшою силою в художній формі були виражені світогляд та життєві ідеали чеського народу. Глибоко патріотична, глибоко національна і самобутня ця опера стала найбільш життєствердним твором чеського композитора і вселяла надію в душі слухача. Її постановка на українській сцені становить одну із найяскравіших сторінок в історії чесько-українських театральних і музичних зв'язків.

Підготовка до постановки опери, створеної композитором ще в 1866 р., розпочалася на початку ХХ ст. Керівництво театру прагнуло збагатити репертуар слов'янським твором, образи якого були доступні для сприйняття, зрозумілі широкому глядацькому загалу, і який в умовах пересувного театру можна було реалізувати силами невеликого оркестру.

Постановка опери була здійснена при керівництві театром М.Губчаком. Лібретто опери переклав Є.Калитовський. Дирекція знайшла можливість навіть придбати сценічні костюми в Празі. Прем'єра опери відбулася 29 вересня 1904 р. в м. Городок [7]. Глядачі зустріли виставу із захватом. Критики називали постановку опери справжнім подвигом трупи, вітали її звернення до твору чеського композитора, передрікали опері довге сценічне життя в Україні [8].

І дійсно, в період з 1904 до 1911 рр. “Продана наречена” була показана 59 разів у всіх містах і містечках Східної Галичини та Буковини, де гастролювала трупа [31, од.зб. 18,19,37,52,194].

На сцені першого українського стаціонарного театру опера Б.Сметани з'явилася в жовтні 1908 р., дякуючи зусиллям М.Садовського. Як і керівництво театру “Руської бесіди” він керувався бажанням здійснити із новоствореною трупою хоча б одну оперу з європейського репертуару, що була б близькою своїм духом до українського народного побуту [21, с.48]. Лібретто опери М.Садовський привіз із Галичини, де з травня 1905 р. до

квітня 1906 р. займав посаду директора театру “Руської бесіди” [25, с.432]. Ця опера стала цінним здобутком театру і впродовж довгих років залишалася в його репертуарі. Її постановка з одного боку сприяла підвищенню професійного рівня театру, а з другого – засвідчила його наявність.

Українському театру служила значна когорта чеських митців. Своєю творчою працею вони не тільки сприяли становленню і розвитку театрального мистецтва в Україні, але й як писав І.Франко “будували міст взаємного розуміння...”, що є “підвалиною взаємної любові” [26, с.15]. Т.т. на практиці творили міжслов`янську взаємність.

Тридцять сім років творчої біографії віддала українській драматичній сцені чешка А.Осиповичева-Скршіван (1855-1928). В театрі “Руської бесіди” з 1881 р. актриса зіграла майже весь репертуар. Нею були створені кращі образи в класичних українських драмах і комедіях І.Котляревського “Наталка-Полтавка”, М.Старицького “Не судилося”, “Ой не ходи, Грицю”, М.Кропивницького “Глитай, або ж павук”, П.Мирного “Лимерівна”. Осиповичева була першою виконавицею ролі Анни в драмі І.Франка “Украдене щастя”, прем`єра якої відбулася влітку 1893 р. в Кам`янці-Струмиловій [6]. Зіграла Осиповичева і Марину Пасічну в “Учителі” І.Франка 31, од.зб.141, арк.3 (зв)]. Сам Франко відмічав блискучу гру актриси [28, с.95], вважав, що її творчість є загально визнананою [27, с.253], а в статті “Руський театр” прямо вказав на її великі заслуги перед галицько-українським театром [29, с.111].

Свідченням вдячності глядачів, широкої громадськості А.Осиповичевій-Скршіван стала підготовка і проведення у Львові 15 жовтня 1907 р. її ювілею - 30-ліття сценічної діяльності. Після бенефісу, де актриса зіграла Тетяну в “Суєті” М.Тобілевича, велика українська співачка С.Крушельницька увінчала її срібним вінком [31, од.зб.165, арк.12, 14; 9]. Багато чехів служило в українському театрі в якості музикантів. В кінці 60-х рр. оркестром театру “Руської бесіди” диригував Черні, в 90-х рр. Ф.Доліста.

В цьому ж оркестрі, починаючи з 1893 р., працювали чеські музиканти Ф.Ванічек, В. і Й.Трумпуси, Ф.Паніч [31, од.зб. 29, арк. 13]. Диригентом першого українського стаціонарного театру М.Садовського в Києві із 1906 до 1911р. був Г.Єдлічка. При ньому прославлений колектив здійснив постановку опер “Продана наречена” Б.Сметани, “Галька” С.Моңюшко, “Енеїда” М.Лисенка та ін. [14, с.419].

Український театр в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. сформувався як національний. Як і інші види мистецтва він утверджував автентичність українського народу. І саме в такій якості – національного, народного, оригінального, високо професійного, власне, як явища в культурному житті України він привертав увагу чеських культурних кіл. Свідченням цього є спроби організації гастролей українських театральних колективів в Чехію.

Активна підготовка як українською, так і чеською сторонами велася по організації такої поїздки театром “Руської бесіди” під керівництвом Й.Стадника. влітку 1908 р. На суд чеського глядача було вирішено винести краще із творчого доробку театру – п`еси “Ой не ходи, Грицю”, “Наталка-Полтавка”, оперу “Запорожець за Дунаєм”, фольклорно-етнографічні “Вечорниці” та “Пісні в лицах”. Обговорений був і маршрут гастролей. Намічалися виступи в Празі, Пардубицях, Прараві, Моравській Оставі, Плзні [31, од.зб.36, арк.31]. На жаль, поїздка так і не відбулася через організаційні причини.

Велике зацікавлення чеської громадськості викликало унікальне театральне явище – аматорський гуцульський театр, організований Г.Хоткевичем в 1910 р. в с. Красноїлі. В українській та польській пресі було вміщено велика кількість захоплених відгуків про тріумфальні гастролі театру по містах Східної Галичини, Буковини та Кракові. Із Праги для більш близького знайомства з театром мали приїхати представники. Йому планувалося надати кращу чеську сцену - Narodne divadlo (Національний театр) [12, с.35]. Гастролі так і не відбулися – самодіяльним акторам не вистачило коштів, але залишився факт глибокого зацікавлення.

Таким чином, попри складнощі, що стояли на шляху розвитку українського театру, часто фінансову скруту, що не дозволила реалізуватися багатьом проектам, інформація про його діяльність була відома чехам. Саме працею, культурними здобутками, як пророче відмітив І.Франко, була цікава Україна сусідам слов'янам. Як тонко відмітив у листі до В.Гнатюка від 10 грудня 1896 р. Ф.Главачек – перекладач, активний пропогандист української літератури, дописувач про українські справи в багатьох періодичних виданнях Чехії – «замітки про декілька номерів «Житє і слова» (К.Н. – йдеться про журнал (1894-1897))... дають більше, ніж проста згадка про утиски, чинимі русинам», бо на чеську громадськість «більше враження робить, якщо можна вказати на працю чи то політичну, чи культурну тих, до кого хочемо викликати симпатію» [1, с.72].

Взагалі, слід відмітити, що інтерес до українських культурних змагань з боку чехів мав неабияке значення. З одного боку, він служив моральною підтримкою для діячів культури України. З другого - свідчив про правильність обраного ними шляху, бо як лакмусовий папір проявляв ті культурні досягнення, які засвідчували спроможність української культури. Такий взаємний інтерес, підтримка, прагнення вивчити, при необхідності використати кращий досвід, осягнути духовні змагання один одного служили справі утвердження чеської та особливо української національної культури на власному ґрунті і в культурному просторі Європи.

1. Біганський Р., Гуменюк Є. Сторінка з історії чесько-українських зв'язків: Листи Ф.Главачека до В.Гнатюка // Радянське літературознавство. – 1971. - № 7. – С.70-81.
2. Вервес Г. Українці на рандеву з Європою. – К., 1996. – С.45.
3. Главачек Ф. Мій учитель і друг // Жовтень. – 1956. - № 9. – С.175.
4. Діло. – 1883. - № 107, 124, 125, 127.
5. Діло. – 1883. - № 128.
6. Діло. – 1893. - № 250, 265.

7. Діло. – 1904. - № 198.
8. Діло. - 1904. - № 265.
9. Діло. – 1907. - № 221.
- 10.3 листа Ф.Главачека до І.Франка від 11.11.1895 // Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками / [упор. М.Мольнар та М.Мундяк]. – Братіслава, 1957. – 687 с.
- 11.Киндерман Г. Из истории чешско-австрийских театральных связей // Славянские культуры в эпоху формирования и развития славянских наций ХУІІІ-ХІХ вв. Материалы Международной конференции ЮНЕСКО. – М., 1978. – С.344.
- 12.Ковальчук С. Гнат Хоткевич і перший український театр // Мистецтво. – 1952. - № 6. – С.33-35.
- 13.Коновалов Г. Іван Франко і Чехословаччина // Всесвіт. – 1968. - № 5. – С.87-92.
- 14.Лисенко М.В. у спогадах сучасників / Збірка спогадів про видатного українського композитора, музично-громадського діяча (1842-1912). – К., 1968. – 821 с.
- 15.Мовчанюк Г. Україна в житті Й.В.Фріча // Всесвіт. – 1984. - № 2. – С.140-142.
- 16.Мольнар М., Мундяк І. Співробітництво Франка з чеською пресою // З історії чехословацько-українських зв'язків. – Братіслав, 1959. – С.143-160.
- 17.Письмо А.Патери к А.Котляревскому от 23.10.1877 // Государственная публичная библиотека им. М.Е. Салтыкова-Щедрина. – Отд. рукоп. – Ф.386. – Оп.1. – Ед. хр.86. – Л.11.
- 18.Попович М. Нарис історії культури України. – К.: «АртЕк», 2001. – 728 с.
- 19.Правда. – 1868. - №9.
- 20.Правда. – 1868. - № 18.

21. Садовський М. Мої театральні згадки (1881-1917). – К., 1956. – 203 с.
22. Слово. – 1868. - № 36,37;
23. Студинський К. Кара за участь у святі чеського театру (1868). З історії українсько-чеських взаємин // Наша культура. – 1935. - № 1. – С.98-106.
24. Студинський К. Чехи у спогадах Анатолія Вахнянина // Наша культура. – 1936. - № 2. – С.188-200.
25. Український драматичний театр. Нариси історії. В 2 т. – Т.1. Дожовтневий період. – К., 1962. – 519 с.
26. Участь товариства в обході присвяченим пам'яті Фр.Ржегоржа // Хроніка українсько-руського наукового товариства Шевченка у Львові. 1902, май-серпень. – Вип.3. - № 11. – 38 с.
27. Франко І.Я. (“Лимерівна” Панаса Мрного) // Франко І.Я. Зібрання творів. – Т.28. – К., 1980. – С.253.
28. Франко І.Я. (“Катря Чайківна” Н.Кибальчича) // Франко І.Я. Зібрання творів. – Т.29. – К., 1981. – С.93-95.
29. Франко І.Я. Руський театр // Франко І.Я. Зібрання творів. У 50 т. – Т.29. – К., 1981. – С.96-112.
30. Центральний державний історичний архів України в м.Львові (далі ЦДІАЛ). – Бібліотека. – Колекція поштових карток і афіш. - № 5897.
31. ЦДІАЛ. – Ф.514. Товариство «Руська бесіда» у Львові.– Оп.1. – Од.зб.36. – Арк.86.
32. Dejiny ceskeho divadla. 1848-1918. – Dil.3 – Praha, 1977. – 657 s.
33. Ivan Franko: Voa constriktor – Ukladene stesti // Зв'язки Івана Франка з чехами та словаками
34. Horak J. Fricova dramata z dejin ukrajinskych // Slavia. – 1923-1924. – Roc.2 – С.2. – S.92-112.

- 35.Slovansky prehled. – 1898. – Roc.1. – C.11. – S.443; 1899. – Roc.2. – C.4. – S.205.
- 36.Slovansky prehled. – 1900. – Roc.3. – C.1. – S.48 ; C.4. – S.19, 193.
- 37.Slovansky Sbornik. – 1886. – Roc.5. – C.1. – S.10-15.
- 38.Z poslovu Ivana Franko na prvnm sjezdu slovanskeho pokrokového studentstva v Praze v 1891 // Зв`язки Івана Франка з чехами та словаками. - Братіслава, 1957. – С.401-402.

Keretsman Nadiya. Serving Melpomene and Thalia: Ukrainian-Czech theater relations (the last third of the XIX - early XX cent.)

The article deals with various forms of relations between Ukrainian and Czech theater artists on the basis of statistics and facts. There is shown Czech and Ukrainian public awareness about theatrical novelties of each other. The article deals with the importance of mutual contacts at the last phase of national cultures shaping.

Keywords: cultural relationships, national culture, theater, professional and amateur theaters.

Керецман Надія Павлівна, кандидат історичних наук, доцент, УжНУ, кафедра історії Стародавнього світу та середніх віків, доцент, Ужгородський район, с. Оноківці, вул. Шкільна, 13